

La figura de Pompeu Fabra en l'imaginari blaver i gonella

IVAN SOLIVELLAS
Universitat de les Illes Balears

1. PROLEGÒMENS

Els darrers anys de la dictadura feixista de Franco i la Transició democràtica suposaren un canvi de paradigma que comportà, entre altres mesures, acceptar més o menys la pluralitat lingüística i cultural de l'Estat. A partir d'aquest moment, als diferents territoris de parla catalana de l'Estat espanyol es començà a reivindicar la llengua catalana i la identitat pròpia, com demostra l'aparició de moviments polítics de caràcter nacionalista o regionalista. En aquest context neix el que es coneix com a *blaverisme* (vegeu Climent-Ferrando, 2005, p. 7) i *gonellisme* (vegeu Solivellas, 2021, p. 193), per als casos valencià i mallorquí, respectivament.¹

Aquests dos fenòmens constitueixen el que s'ha denominat *diferencialisme lingüístic*, un terme que encunyaren Calaforra i Moranta (2005, p. 52) i que es pot definir com «una ideologia que pretén diferenciar dues o més varietats d'un mateix idioma per crear dues llengües diferents (secessionisme) o dos models de llengua diferenciats (particularisme)» (Solivellas 2021, p. 204).² Ara bé, no podem perdre de vista que el blaverisme i el gonellisme presenten algunes diferències importants, atès que si bé el primer ha reivindicat tradicionalment una llengua valenciana diferenciada del català —i, a més, ha estat un fenomen sociopolític amb una força considerable al País Valencià—, el segon, almenys inicialment, tan sols

1 Inicialment, el gonellisme era exclusiu de Mallorca, tot i que, més modernament, ha guanyat presència també a la resta d'illes, especialment a Menorca (Canyelles, 2018; Solivellas, 2023).

2 Inicialment, Calaforra i Moranta (2005, p. 52) equiparen diferencialisme i secessionisme, tot i que jo he redefinit lleugerament el concepte per englobar-hi les ideologies secessionistes i particularistes (Solivellas, 2021).

qüestionava la codificació fabriana i reivindicava uns usos lingüístics distintius de Mallorca —i el seu impacte social ha estat sempre bastant residual.³

Sigui com sigui, tant el gonellisme com el blaverisme tradicionalment s'han oposat a la codificació de la llengua catalana i, en general, a la seva normalització social, en la mesura que el lligam cultural entre el País Valencià o les Illes Balears amb la resta de territoris de parla catalana, i especialment amb Catalunya, es percep com un perill per a la identitat singular dels uns i dels altres, però sobretot per a l'espanyolitat, com posen de manifest Viadel (2009, p. 54) per al cas valencià i Calaforra i Moranta (2005, p. 72) per al cas mallorquí. En aquest sentit, el seu argumentari qüestiona la història i els postulats lingüístics, i reivindica una identitat i una llengua (o model de llengua) diferents. I tot això ho articulen mitjançant un discurs populista i anticatalanista (Boix-Fuster, 2020) que es basa en la tergiversació de la realitat, dels fets històrics, dels textos, etc. (Calaforra i Moranta, 2008; Solivellas, 2023).

Així mateix, aquests discursos sovint critiquen qualsevol persona o institució que vagi en contra dels seus propòsits i que, per tant, defensi la unitat de la llengua, especialment l'Institut d'Estudis Catalans, les universitats i algunes personalitats concretes, entre les quals destaca Pompeu Fabra, com a responsable de la codificació de la llengua catalana.⁴ Per això mateix, aquest treball té dos objectius: (1) descriure com es representa la figura de Pompeu Fabra en l'imaginari diferencialista del País Valencià i de les Illes Balears, i (2) analitzar els recursos discursius que s'usen per construir aquestes representacions ideològiques. En aquest sentit, la meua hipòtesi és que les crítiques contra Pompeu Fabra són, en el fons, atacs per qüestionar l'idioma en sentit ampli: la codificació, la unitat, el model de llengua i el valor que pot tenir.

2. MARC CONCEPTUAL

Aquest treball s'emmarca dins la sociolingüística crítica, que se centra en l'estudi de la relació que s'estableix entre les pràctiques lingüístiques i el funcionament dels grups humans (Pujolar, 2012; Rodríguez-Iglesias, 2021), i en els estudis crítics del discurs, que estudien el discurs com una pràctica social que (re) crea una ideologia i unes identitats específiques (Van Dijk, 2001; García Agüero,

3 Actualment, conviuen diferents plantejaments *gonelles*, segons que siguin particularistes —els que reivindiquen les particularitats baleàriques i critiquen l'estàndard— o secessionistes —els que consideren que el català i el balear són llengües diferents (Solivellas, 2021).

4 Calaforra i Moranta (2005, p. 61) ja comenten que un dels plantejaments del gonellisme és l'oposició entre *poble*, *mallorquinisme* i *purisme* enfront de *fabrisme*, *imposició* i *mimetisme*.

2021). Concretament, però, em centraré en les ideologies lingüístiques, és a dir, el conjunt de creences i valors que té un grup d'individus sobre el llenguatge, en sentit general, sigui una llengua, un parlar, unes formes, etc., i que generen (i alhora són fruit de) unes pràctiques lingüístiques concretes, com recullen Pujolar (2012) i Rodríguez-Iglesias (2021). En aquest treball, a més, adoptaré una perspectiva glotopolítica, de manera que tendré en compte les imbricacions entre llengua i política (Del Valle, 2017, p. 17) i, en especial, les relacions de poder que deixen entreveure els discursos que es donen en un context determinat, en aquest cas, el valencià i el balear.

3. MÈTODE DE TREBALL

Es tracta d'un estudi qualitatiu que s'ha fet mitjançant una recerca documental —duïta a terme entre els mesos de juliol de 2023 i gener de 2024— que parteix d'un total de 66 textos publicats durant el període 2013-2023 en tres blogs diferents, dos de referits a les Illes Balear —el blog *Xerram mallorquí* (15 publicacions) i el web de *Sa Fundació* (9 textos)— i un de referit al País Valencià —el blog *Russafi* (42 entrades).⁵ La representativitat d'aquests tres llocs web és difícil de calcular, atès que si bé el blog de *Sa Fundació* pertany a la Fundació Jaume III —un col·lectiu que ha tengut un cert impacte mediàtic a Mallorca, Menorca i, en menor mesura, a Eivissa—, els altres dos blogs semblen ser iniciatives d'un o diversos individus. Tanmateix, tots tres webs recullen els discursos diferenciats que solen circular tant a la premsa com a les xarxes socials, especialment Facebook (vegeu les aportacions de Duane, 2017 i 2018).

Tots tres llocs web assignen l'autoria dels textos a autors diversos i, de vegades, inclouen articles que teòricament s'han publicat anteriorment en un altre web o en la premsa. El volum desigual d'articles referits al cas valencià i al cas balear es deu al fet que el blog *Russafi* és molt més actiu que els altres dos. De fet, el blog *Xerram mallorquí* tan sols va ser actiu entre 2013 i 2018. Tanmateix, he recollit totes les publicacions que fan referència a Pompeu Fabra de manera directa —és a dir, totes les entrades on apareix la forma *Pompeu Fabra* o *Fabra*, que es refereixen tant a la persona com a l'obra—, per bé que he prescindit de les poques que no aportaven cap informació per a l'estudi, com, per exemple, quan tan sols l'esmenten de passada. Igualment, convé destacar que al blog *Russafi* un

5 Quatre d'aquestes entrades es dediquen exclusivament a Pompeu Fabra, a criticar-lo de manera sistemàtica, mentre que en la resta de casos es tracta d'entrades que l'esmenten en un context discursiu més genèric.

mateix text de vegades apareix publicat en diverses entrades; en aquests casos, tan sols n'he tengut en compte un (normalment, la primera publicació).

Pel que fa al mètode de treball, he aplicat tant l'anàlisi temàtica com l'anàlisi crítica del discurs. Així, d'una banda, he assenyalat els diferents temes que apareixen reiteradament en els diferents textos, a fi de descriure com es construeix la figura de Pompeu Fabra en l'imaginari diferencialista valencià i balear de manera detallada. I, de l'altra, he analitzat els diferents recursos discursius per anar més enllà del que es diu explícitament i per comprovar les estratègies semiòtiques que usen.

4. ANÀLISI DE LES DADES

4.1. *Pompeu Fabra en l'imaginari diferencialista*

Una de les principals creences que s'observen en l'imaginari anticatalanista valencià i balear és el vincle que s'estableix entre Pompeu Fabra i la llengua catalana. En aquest sentit, són habituals les referències al fet que Fabra va crear la primera gramàtica del català o, fins i tot, que fou l'ideòleg de la llengua catalana. En relació amb això, són habituals alguns jocs de paraules que relacionen el llinatge *Fabra* i el verb *fabricar*, per exemple, atès que solen fer èmfasi en la invenció i en l'artifici. Així, aquest lligam entre el gramàtic i la codificació de la llengua provoca una lectura negativa que s'usa per menystenir, en el fons, el català.

Exemple 1

Respecte al tema de la llengua, dir que a partir del famós congrés nomenat ades, se constituí lo que ara es l'Institut d'Estudis Catalans i s'encomana al ingenier Pompeu Fabra l'elaboració d'un projecte llingüístic per a poder justificar les seues pretensions de tindre una llengua i no un dialecte. Ad este projecte va donar com resultat final una llengua híbrida "el barceloni" —versió ¿pòlida i culta? de lo que se parlava en aquell temps— que com a tal, no deixa de ser atra volta un dialecte mes o sub-dialecte fet en lo llaboratori de So Pompeu. El barceloni, per tant i aci, si que es pot dir que n'hi han arguments científics, ya que es una llengua pre-fabricada, pero acceptada per tota la burguesia catalana. (Federico Bonillo Vigo, «Catalunya, ¡breçol de l'humanitat! o fantasies de la Warner Bros», 1r de novembre de 2022)⁶

6 L'autoria de les entrades s'ha extret de la informació que consta als blogs corresponents.

Aquest tòpic sovint va relacionat amb d'altres, com l'afany de Pompeu Fabra per allunyar-se tant del castellà —per una qüestió política, com exposaré més endavant— com de l'occità —la qual cosa els permet reivindicar un suposat idioma occitanocatalà que denominen *occitanoromànic*. A més, sovint també es critica que la codificació, descrita com a *uniforme* i *uniformadora*, parteix del barceloní i deixa de banda la resta de parlars, de manera que els redueix a una simple anècdota.

Exemple 2

La retirada de Alcover se debió a su oposición a este «centralismo lingüístico» de Fabra, que pretendía imponer en todas partes el habla no ya de Cataluña sino de Barcelona, con talante dogmático y con arbitraria eliminación de las formas que se asemejaban al castellano, pero que provenían de una evolución natural y legítima, es decir, perfectamente catalana. (Ricardo de la Cierva, «Las arbitrariedades de Pompeyo Fabra», 16 de maig de 2016)

En relació amb això, precisament, és habitual que els discursos diferencia-listes oposin Pompeu Fabra a Antoni Maria Alcover (de Mallorca) i, en menor mesura, a Lluís Fullana (de València). Mossèn Alcover sol representar-se com un lingüista que tenia en compte les varietats i que proposava un model plural i divers, mentre que el pare Fullana es representa com un valencianista que defensà la singularitat del valencià fins al final.

Exemple 3

sa defensa d'Alcover de sa llengua viva i de sa seva pluralitat, una concepció radicalment contrària a sa d'un s'estàndard uniformisador i centralista que defensava Pompeu Fabra, i que ha acabat malmenant tots ets altres dialectes, tal com aventurava es lingüista manacorí. A diferència de Fabra, Alcover no era cap enginyer lingüístic, era un conservador que estimava sa llengua tal com era. (Fundació Jaume III, «Museu Alcover: una desfiguració més», 22 de juny 2014)

En general, Pompeu Fabra pot aparèixer, segons el text en qüestió, bé com un impostor, bé com una autoritat,⁷ tot i que abunda la primera imatge en comptes de la segona. Val a dir, però, que no he documentat cap text que digui, literal-

7 Els pocs contextos que empen Pompeu Fabra com a autoritat sempre recorren a la mateixa forma discursiva: diuen que el gramàtic gracienc va reconèixer a *L'Avenç* que el català i el valencià eren llengües diferents i que, per tant, fer una ortografia comuna seria «contra natura». Amb tot, no he sabut trobar enlloc aquest article a què fan referència, suposadament publicat dia 31 de març de 1891.

ment, que Fabra era un impostor. En canvi, sovint critiquen que no era filòleg ni lingüista, sinó químic o enginyer.

Exemple 4

El cientifismo de la obra lingüística de Alcover en lo referente al estudio y codificación de las hablas populares de Baleares, [...] poco tenían que ver con el improvisado y escasamente científico trabajo del químico Fabra. Quien, en un alarde de arrogante despotismo impuso su proyecto dialectal barceloní. Una especie de “neocatalán” de laboratorio como el “estándar” ortopédico que ahora nos imponen. Y todo ello apadrinado por el nacionalista catalán, Prat de la Riba, quien vio en esa creación el instrumento perfecto para uniformizar lingüística y culturalmente lo que para él eran los territorios de la “gran Cataluña”. Prat de la Riba estaba empeñado en anular nuestra identidad balear. (Jorge Campos, 7 de març 2013, «La verdad ocultada de la obra de Alcover»)

Igualment, els pocs que no esmenten la seva formació inicial, defensen que la seva obra és poc científica, sigui perquè alguns lingüistes, com Miguel de Unamuno, suposadament varen posar en dubte el mètode de treball de Fabra, sigui perquè critiquen que fou una tasca artificiosa que responia a raons polítiques i no filològiques, com recull l'exemple 5:

Exemple 5

Tan sonoras proclamas solo demuestran la solemne ignorancia de las leyes y principios que han regido la evolución lógica de la histórica lengua valenciana frente a otros menores dialectos que se han desviado de ellas para crear, a principios del siglo xx, un standard artificial con la mirada puesta en la lexicografía gala. Tal es el caso del afrancesado dialecto barceloní (ahora llamado catalán), inventado en el laboratorio del ingeniero Pompeu i Fabra y a quien el gran lingüista vasco don Miguel de Unamuno siempre definió como «un mal aprendiz de filólogo», empeñado en crear una «lengua bombardada plagada de galicismos» y carente de background. Pompeu i Fabra fue, precisamente, el auténtico secesionista de diseño porque, para crear su standard, tomó como koiné de referencia el dialecto más hablado en Cataluña: el de la urbe de Barcelona, el barceloní... «el mes impur de tots». (M. Teresa Puerto Ferre, «Los secesionistas son ellos», 13 de setembre de 2016)

Fins aquí, doncs, és obvi que Pompeu Fabra s'entén com una icona de la llengua catalana, en la mesura que l'idioma es lliga amb l'obra del gramàtic. D'aquesta manera, els atacs contra Fabra o la seva obra s'han d'entendre, en el fons, com atacs contra la llengua catalana, com apuntava a la hipòtesi. A més, és recurrent

que vinculin Fabra amb el nacionalisme i el catalanisme polític de l'època. De fet, en algunes publicacions, sobretot de l'àmbit mallorquí, es fa èmfasi en el fet que l'obra fabriana tenia per objectiu establir una llengua nacional, al costat del castellà o el francès, la qual cosa, en l'imaginari diferencialista, es trasllada en l'establiment d'una nació catalana.

Exemple 6

No s'ha insistit a bastament en ses implicacions polítiques i nacionals de sa codificació normativa de Pompeu Fabra. [...] Observam que sa codificació normativa, almanco sa fabriana, no se pot deslligar d'intencions polítiques, encara que molts insistesquin en què una cosa és sa llengua i una altra sa política. [...] Com podem veure, Fabra, que era enginyer industrial, no només aixecà una obra pública, com deia Aracil, sinó també una autèntica obra nacional. (Joan Font Rosselló, «Argumentari (11): Quan mos diuen que s'elecció des barceloní com a base de s'estàndar obeí a raons científiques», 5 de gener 2014)

Aquest lligam que comentava, en suma, fa que la codificació del català es presenti com un projecte polític que, suposadament, pretenia expandir-se més enllà de Catalunya i crear els Països Catalans o la Catalunya Gran, la qual cosa els permet vincular l'obra de Fabra i, per tant, l'establiment normatiu de la llengua catalana, amb una empresa imperialista que, irremeiablement, afecta la singularitat de valencians i balears, però també la seva suposada espanyolitat.

Exemple 7

Sorprendentemente encontré la clave, el por qué el idioma valenciano ha sido y es una lengua independiente, sin confusión alguna con el catalán, hasta que en el pasado siglo se le ocurrió a Pompeu Fabra y al Instituto de Estudios Catalanes colonizar Valencia y Baleares, inventando unos supuestos Países Catalanes, que nunca han existido, siguiendo la fórmula nazi «hablamos la misma lengua, luego somos una misma nación» [...]. El empeño de que el catalán y el valenciano sean la misma lengua, solo es un instrumento de expansión territorial. (Wenley Palacios, «El valenciano, arma de libertad», 19 de gener de 2015)

Mitjançant aquest discurs, alguns textos estableixen un vincle més o menys explícit entre Pompeu Fabra, el catalanisme i el nazisme o el feixisme —com mostren els exemples 7 i 8. I dic que és més o menys explícit perquè en alguns casos simplement es parla de Fabra i la seva *intelligentsia*, en relació amb els seus col·laboradors, especialment de *L'Avenç*, o fan referència a la *batalla propagandística* que suposadament va guanyar el fabrisme enfront del valencianisme, del balearisme o de l'occitanisme. En altres ocasions, però, el lligam és molt més

explícit i s'usen etiquetes com *imperialisme*, *feixisme* o *nazisme*, així com expressions relacionades, com *filòlegs aris*.

Exemple 8

Sin embargo, ya embarcado en el totalitario proyecto imperialista de Prat de la Riba, Pompeu Fabra colaboró eficazmente desde su contaminado laboratorio en la conquista del Regne y nos envió a su comisariado. Era el tiempo de los despotismos socialistas —nazi-fascistas/marxistas— que erosionaban, desde la prepotencia, las frágiles mentes de una sociedad valenciana inerme y desinformada. Era el momento del izquierdorrepublikanismo montaraz, fabricante de las obsoletas «Bases Castellonencas del 32», diseñadas para imponernos a los valencianos el infame dialecto barceloní. (M. Teresa Puerto Ferre, «AVL secesionista versus RACV historicista», 5 de setembre de 2021)

4.2. *Recursos discursius al servei del diferencialisme lingüístic*

Totes les creences que s'han exposat al llarg d'aquestes pàgines, que resumeixen els postulats ideològics del blaverisme i del gonellisme, tenen com a objectiu establir una diferenciació, és a dir, crear un *nosaltres* (valencians o illencs) i un *altres* (els catalans). Amb aquest objectiu, recorren a les diferències lingüístiques —d'aquí el terme *diferencialisme*—, de manera que es dona un procés semiòtic denominat *recursivitat*, que consisteix a projectar una diferenciació concreta (lingüística, social, etc.) en molts altres nivells amb la intenció de crear una relació dicotòmica entre dos grups o entre una persona i un grup (Irvine i Gal, 2000, p. 38). En relació amb això, és habitual que els postulats del blaverisme i del gonellisme contraposin algunes formes lingüístiques concretes, com l'article salat —en el cas de les Illes Balears— o la preposició *en* —en valencià— amb els usos del català central, respectivament, l'article literari i la preposició *amb*.

Això permet que l'argumentari diferencialista reivindiqui una identitat valenciana / balear distinta de la catalana a partir d'uns trets lingüístics concrets i, alhora, que es reivindiqui una llengua diferent basant-se en qüestions identitàries. Així, la contraposició que s'observa en els textos estudiats entre l'obra de Pompeu Fabra i els treballs gramaticals i lexicogràfics anteriors d'autors valencians (J. Esteve, L. Fullana) o balears (J. J. Amengual, A. M. Alcover) respon al mateix recurs discursiu (i semiòtic) de dibuixar una diferència dicotòmica entre *nosaltres* i *els altres*.

Exemple 9

Fabra i Alcover defensaven models de llengua contraposats. Alcover estava enlluernat de sa diversitat de sa llengua. Fabra, en canvi, veia sa ne-

cessitat de posar orde i unitat a lo que ell considerava un caos. Fabra partia des català que se xerrava a Barcelona i, com a gramàtic, sa diversitat li feia nosa i per això va priorisar es dialecte central de Catalunya a s'hora de construir sa llengua literària moderna. Alcover, en canvi, partia de tots es dialectes i aspirava a fer-ne una síntesi composicional que donàs prioritat an es més purs, o sigui, es balears, es més aïllats. (Joan Font Rosselló, «Sa topada de Fabra i Alcover», 9 març de 2018)

Les dicotomies que s'estableixen abracen molts d'aspectes diferents, però sempre parteixen d'una relació dicotòmica en què les característiques associades al balear o al valencià són positives (*històric, divers, tresor, llengua viva, llengua dels avis*, etc.), mentre que les associades al català són negatives (*artificial, inventat, dialecte, llengua híbrida*, etc.). Per això mateix, es relaciona Fabra amb adjectius negatius o pejoratius (*uniformització, acientífic, individualista*), mentre que els referents valencians i balears van acompanyats d'adjectius positius (*diversitat, científic, col·lectivista*), més enllà de si són o no reals, atès que són fruit d'una ideologització.

Un altre recurs que sol acompanyar sovint la recursivitat és el que en anglès denominen *erasure* i que es pot traduir com *esborrat* o *invisibilització*. Segons Irvine i Gal (2000, p. 38), consisteix a deixar de banda els aspectes que no encaixen en un esquema ideològic definit prèviament. En aquest sentit, el que no encaixa es deixa de banda o, fins i tot, es nega, en cas que qüestionï la dicotomia preestablerta. Un exemple d'aquest procés d'invisibilització consisteix a negar l'existència de la llengua abans de Fabra i, per tant, qualsevol altra obra gramatical, com les *Regles d'esquivar vocables*, com podem veure a l'exemple 10. Igualment, quan es critica l'artificialitat de la codificació fabriana, també es pot observar una invisibilització, en la mesura que es deixa de banda que qualsevol codificació/estandardització ho és.

Exemple 10

En el Wahala germànic del «Avenç» pontificava Pompeu Fabra (tragué la Gramàtica en 1891), además de Jaume Massó (que falsificaria les «Regles d'esquivar vocables» per 1925), y el ideólec Joaquim Casas que publicó uns «Estudis d'etnogenia catalana», afirmant que: «el ciutadà francfortés és el català d'Alemania» (L'Avenç, p. 194). (Jaume de la Serra, «Diccionari Històric del Idioma Valencia Modern, DIVHAM», 12 de juny de 2019)

Finalment, un tercer procés semiòtic que apunten Irvine i Gal (2000, p. 37-38) és la *iconització*, que implica resignificar els trets lingüístics associats a un grup social o a una varietat concreta perquè esdevinguin una icona d'aquell grup o varietat. Això, que es pot observar en casos com l'article salat o la preposició *en*, que he esmentat més amunt, també es pot relacionar, si es fa una lectura més

general de la iconització, en l'associació que s'estableix entre Pompeu Fabra (i la seva obra) i la llengua catalana. D'aquesta manera, en comptes de resignificar un tret lingüístic, el que es resignifica és una personalitat i tot un procés de codificació, que esdevenen la icona de la llengua catalana i la representació de l'idioma. Això permet entendre per què els sectors diferencialistes han criticat la figura del gramàtic gracienc contínuament.

5. DISCUSSIÓ

Com s'ha vist al llarg d'aquestes pàgines, l'imaginari diferencialista estableix un lligam directe entre Pompeu Fabra i la llengua catalana. Així, a través d'una mena de sinècdoke, s'agafa la part (l'obra fabriana) pel tot (la llengua catalana) i el gramàtic català esdevé un símbol clau de l'idioma i del procés de normalització lingüística. A partir d'aquest marc de referència, apareixen totes les creences que qüestionen l'obra fabriana i la persona, així com tot el que representa, amb la intenció de desacreditar i atacar tant el projecte normatiu —i el model de llengua— com el procés de normalització de la llengua. És obvi, per tant, que hi ha un rerefons anticatalanista, en part perquè la recuperació de la llengua es percep com un problema per a l'espanyolitat —perquè el català podria competir amb el castellà, que s'entén com la llengua nacional d'Espanya— i per a la singularitat de valencians i balears —que suposadament quedarien relegats a una extensió de la catalanitat.

Així, es tracta d'un problema identitari que s'ha abordat de manera passional, sobretot si hom té en compte que l'imaginari diferencialista parteix de lectures esbiaixades. Al cap i a la fi, ningú no negarà mai que Pompeu Fabra va poder dur a terme la seva tasca normativitzadora gràcies al suport institucional que aleshores li oferí el catalanisme polític. Tanmateix, el catalanisme de principis del segle xx no té res a veure amb el catalanisme actual. Igualment, si bé és cert que Pompeu Fabra va partir sobretot del català central, també va tenir en compte la resta de varietats geolèctals pel que fa a l'establiment d'una ortografia composicional i, en menor mesura, l'assumpció d'un model morfològic de caràcter polimòrfic que tenia en compte les formes clàssiques dels diferents parlars (Ginebra i Solà, 2007; Bellés i Benavent, 2024).

Ara bé, què amaguen aquestes creences? Sovint s'ha parlat d'autoodi (sobre aquest concepte, vegeu Ninyoles, 1969; Boix i Vila, 1998), però crec que hi ha un entramat d'aspectes molt més profund i que va més enllà d'un ideari espanyolista que poua dins l'autoodi valencià i balear. En aquest sentit, com tot just he comentat, hi ha una qüestió identitària: es defensa una identitat exclusiva, illenca o valenciana, lligada sempre a l'espanyolitat, com a identitat nacional comuna.

Aquesta singularitat adscrita a una illa o al País Valencià constitueix una personalitat cultural (i lingüística) exclusives que, sense fugir del sentiment nacional espanyol, els atorga un punt diferencial que no es vol perdre. Sembla, per tant, que en el fons trobam les denominades *ideologies de l'autenticitat*, que lliguen el valor de l'idioma amb la relació que té amb la comunitat (Woolard, 2016, p. 22) i amb una identitat específica, la qual cosa té implicacions ulteriors en la concepció de cada idioma en la pràctica social (usos lingüístiques, mudes, etc.). Tanmateix, també s'hi observa una mena de gelosia o enveja, possiblement fruit de la situació política singular que ha tengut Catalunya en l'àmbit estatal espanyol i, fins i tot, m'atreviria a dir que hi ha un sentiment d'inferioritat i de pugna que ha generat un *nosaltres* (valencians i balears) i un *altres* (catalans), promogut tradicionalment per part dels sectors conservadors i uniformitzadors de l'Estat espanyol, que han fet servir un argumentari idèntic al del diferencialisme en benefici d'una personalitat espanyola única.

6. CONSIDERACIONS FINALS

Al llarg d'aquestes pàgines, he descrit de manera global com es representa la figura de Pompeu Fabra en l'imaginari diferencialista valencià i balear, per una banda, i he analitzat els processos semiòtics que hi ha darrere els discursos que generen aquest imaginari a partir de l'adaptació dels conceptes d'iconització, recursivitat i esborrat d'Irvine i Gal (2000), per l'altra. A més, s'ha confirmat la hipòtesi de partida que assenyalava al principi: les crítiques contra Pompeu Fabra són, en el fons, crítiques en contra del català i formen part dels recursos discursius del diferencialisme i de l'anticatalanisme.

El blaverisme i el gonellisme, des dels inicis, s'han oposat a la codificació i normalització de la llengua catalana, sigui perquè es reivindica una llengua diferenciada, sigui perquè es reivindiquen uns usos propis que no es volen canviar. Totes dues perspectives, però, comparteixen un objectiu comú: considerar que la codificació de la llengua catalana és una tasca innecessària, en la mesura que la llengua nacional és el castellà, com es pot veure en alguns dels exemples citats. Així, mentre que el castellà es concep com la llengua de relació de l'Estat, les varietats concretes del català valencià i del català baleàric (adscrit sempre a una illa) s'entenen exclusivament com un tret identitari més de valencians i balears, respectivament.

És obvi, doncs, que aquesta pugna amaga un entramat d'ideologies de l'autenticitat —i l'anonimat, és clar— (Woolard, 2016), en la mesura que es reivindica una singularitat valenciana i insular (mallorquina, menorquina, eivissenca o formenterera) genuïna —i autèntica— i, alhora, s'assumeix una espanyolitat co-

muna que és anònima. Així, la codificació del català es percep com a innecessària perquè, en el fons, la llengua pròpia té un valor únicament identitari, que singularitza, al qual no volen renunciar. I, en paral·lel, perquè en aquest imaginari les funcions comunicatives les exerceix el castellà, que és la llengua de comunicació més enllà de l'endogrup.

Tanmateix, la qüestió lingüística —i, per tant, la figura de Pompeu Fabra— són solament una excusa, atès que el rerefons és —i sempre ho ha estat— polític, tal com ho reconeixen alguns dels exemples recopilats. En aquest sentit, la unitat de la llengua i l'establiment d'un model normatiu i estàndard compartits es perceben com una mena d'imperialisme català i, alhora, com la pèrdua d'una identitat singular, arrelada a un lloc i a un grup de persones concret —fruit de les ideologies de l'autenticitat (Woolard, 2016) esmentades—, així com un atac a l'espanyolitat, en tant que podria afectar la comunitat imaginada de l'Estat espanyol —en termes d'Anderson (2005)—, que es concep monolingüe i monocultural.

Finalment, atesa la perspectiva glotopolítica i crítica que assumesc en aquest treball, crec que no es pot obviar que tot aquest imaginari diferencialista, que al llarg d'aquest treball he analitzat a partir de com s'entén la figura de Pompeu Fabra, en moltes ocasions també s'ha generat no només per influència d'uns sectors polítics conservadors de tall espanyolista, sinó també per culpa d'alguns actors de l'entorn de la defensa i la promoció de la llengua catalana, tant de Catalunya com del País Valencià o les Illes Balears, respectivament. Em referesc, per exemple, a alguns sectors minoritaris que han instrumentalitzat alguns postulats de Fabra en benefici d'un ideari purista (vegeu Thomas 1992) o que han alimentat algunes ideologies adscrites a la denominada *cultura de la llengua estàndard* (Milroy, 2001). Això, però, haurà de ser l'objecte d'estudi d'un altre treball.

FONTS PRIMERES

1. Autor desconegut, «Mallorca apócrifa», blog *Xerram Mallorquí*, 6 de setembre de 2018. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2018/09/mallorca-apocrifa.html>.
2. Autor desconegut, «La lepra catalanista y la historia: ¿Existió alguna vez el idioma “catalán” antes de 1913? – La Paseata», blog *Xerram Mallorquí*, 12 d'abril de 2018. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2018/04/la-lepra-catalanista-y-la-historia.html>.
3. Joan Font Rosselló, «¿Por qué no quieren el 12 de septiembre?», blog *Xerram Mallorquí*, 14 de desembre de 2016. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2016/12/por-que-no-quieren-el-12-de-septiembre.html>.

4. Autor desconegut, «Un poc d'història: mossèn Antoni Maria Alcover», blog *Xerram Mallorca*, 3 d'agost de 2016. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2016/08/un-poc-dhistoria-mossen-antoni-maria.html>.
5. Joan Font Rosselló, «Vuelta a la normalidad», blog *Xerram Mallorca*, 20 de juliol de 2015. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2015/07/vuelta-la-normalidad.html>.
6. Grup d'Acció Balear (GAB), «¿Aigo, aygo o aigua?», blog *Xerram Mallorca*, 4 d'agost de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/08/aigo-aygo-o-aigua.html>.
7. Fundació Jaume III, «Museu Alcover, una desfiguració més», blog *Xerram Mallorca*, 22 de juny de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/06/museu-alcover-una-desfiguracio-mes.html>.
8. Fundació Jaume III, «Gabinet de crisi», blog *Xerram Mallorca*, 6 de juny de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/06/gabinet-de-crisi.html>.
9. Juan Vanrell Nadal, «El insulto como argumento», blog *Xerram Mallorca*, 6 de juny de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/06/el-insulto-com-argumento.html>.
10. Joan Font Rosselló, «Es fracàs de s'estàndar oral», blog *Xerram Mallorca*, 18 de maig de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/05/es-fracas-de-sestandar-oral.html>.
11. Autor desconegut, «Mallorca es un reino anterior a la admisión de los Condados Catalanes en la corona de Aragón. 3ª parte», blog *Xerram Mallorca*, 16 de març de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/03/mallorca-es-un-reino-anterior-la_16.html>.
12. Joan Font Rosselló, «Argumentari (11): Quan mos diuen que s'elecció des barceloní com a base de s'estàndar obeí a raons científiques...», blog *Xerram Mallorca*, 5 de gener de 2014. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2014/01/argumentari-11-quan-mos-diuen-que.html>.
13. M. Jesús Cañizares, «Diez mentiras del nacionalismo catalán», blog *Xerram Mallorca*, 20 de novembre de 2013. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2013/11/diez-mentiras-del-nacionalismo-catalan.html>.
14. Autor desconegut, «Mosser Alcover. en Mallorca se habla la lengua mallorquina y no la inventada lengua catalana», blog *Xerram Mallorca*, 29

- d'octubre de 2013. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2013/10/mosser-alcoveren-mallorca-se-habla-la.html>.
15. Jorge Campos, «La verdad ocultada de la obra de Alcover», blog *Xerram Mallorca*, 7 de març de 2013. Disponible en línia a: <xerrammallorquimaicatala.blogspot.com/2013/03/mosen-alcover-quin-dret-ni-categoria.html>.
 16. Joan Font Rosselló, «Sa topada de Fabra i Alcover», web de Sa Fundació, 9 de març de 2018. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/documents/altres-document/sa-topada-fabra-alcover/>.
 17. Joan Pons Torres, «València, Balears i Nàpols reivindicaran major protecció a sa seva identitat lingüística a s'Unió Europea i a nivell internacional», web de Sa Fundació, 28 de setembre de 2018. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/comunicacio/valencia-balears-i-napols-reivindicaran-major-proteccio-a-sa-seva-identitat-linguistica-a-sunio-europea-i-a-nivell-internacional/>.
 18. Joan Pons Torres, «No xerram cap patois», web de Sa Fundació, 6 de juny de 2018. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/documents/articulos-dopinio/no-xerram-cap-patois/>.
 19. Fundació Jaume III, «Sa Corona catalanoaragonesa», web de Sa Fundació, 12 de febrer de 2018. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/comunicacio/premsa/sa-corona-catalanoaragonesa/>.
 20. Fundació Jaume III, «S'entelèquia de s'unitat de sa llengua», web de Sa Fundació, 6 de febrer de 2018. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/comunicacio/premsa/sentelequia-de-sunitat-de-sa-llengua/>.
 21. Fundació Jaume III, «IB3, una televisió que ningú mira», web de Sa Fundació, 5 de febrer de 2018. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/comunicacio/premsa/ib3-una-televisio-que-ningu-mira/>.
 22. Joantoni Horrach Miralles, «Sa norma no descansa», web de Sa Fundació, 16 de desembre de 2016. Disponible en línia a: <safundacio.es/comunicacio/noticies/sa-norma-no-descansa/>.
 23. Joan Font Rosselló, «Melo peas pancatalanistas», web de Sa Fundació, 3 d'octubre de 2016. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/comunicacio/noticies/melo-peas-pancatalanistas/>.
 24. Fundació Jaume III, «Comunitats lingüístiques», web de Sa Fundació, 24 d'abril de 2015. Disponible en línia a: <safundacio.es/es/comunicacio/premsa/comunitats-linguistiques/>.
 25. Federico Bonillo Vigo, «Catalunya, ¡brecol de l'humanitat! o fantasies de la Warner Bros», blog Russafi, 1r de novembre de 2022. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2022/11/catalunya-brecol-de-lhumanitat-o.html>.

26. M. Teresa Puerto Ferre, «Calpe y los comparses del “panocho barceloní”», blog Russafi, 8 de juny de 2022. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2022/06/calpe-y-los-comparsas-del-panocho.html>.
27. M. Teresa Puerto Ferre, «AVL secesionista versus RACV historicista», blog Russafi, 5 de setembre de 2021. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2021/09/avl-secesionista-versus-racv.html>.
28. Ricart García Moya, «¿Idioma valenciá en Catalunya? Sí, sí sinyors», blog Russafi, 4 de juny de 2020. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2020/06/idioma-valencia-en-catalunya-si-si.html>.
29. M. Teresa Puerto Ferre, «Normalización del barceloní y gestación del catalán. Hechos y fechas: siglos XIX y XX», blog Russafi, 12 de juny de 2019. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2019/06/normalizacion-del-barceloni-y-gestacion.html>.
30. Jaume de la Serra, «Diccionari Històric del Idioma Valencia Modern, DI-VHAM», blog Russafi, 12 de juny de 2019. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2019/06/diccionari-historic-del-idioma-valencia.html>.
31. Joan Benet Rodríguez, «3r saló valencià del llibre. ¿Valencià?», blog Russafi, 17 de gener de 2019. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2019/01/3r-salo-valencia-del-llibre-valencia.html>.
32. Juan Romero, «Valencià i català ¿idiomes diferents?», blog Russafi, 29 de novembre de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/11/valencia-i-catala-idiomes-diferents.html>.
33. Ferrer, «Valencià i andalus: el joc de les 7 diferencies», blog Russafi, 29 de novembre de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/11/valencia-i-andalus-el-joc-de-les-7.html>.
34. Francesc Josep Segura Sanchez, «Tots contra ella (II) replica a un historiador imperialiste», blog Russafi, 28 de setembre de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/09/tots-contra-ella-ii-replica-un.html>.
35. Ricardo García Moya, «Toneladas y toneladas de flexió verbal», blog Russafi, 28 de setembre de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/09/toneladas-y-toneladas-de-flexio-verbal.html>.
36. Joan Costa i Catala, «Revolució copernicana», blog Russafi, 12 de juny de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/06/revolucio-copernicana.html>.
37. RAVC, «Resposta de la R.A.C.V. al dictamen de la A.V.L. (9-2-2005)», blog Russafi, 12 de juny de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/06/resposta-de-la-racv-al-dictamen-de-la.html>.

38. Miquel Carbonell Roig, «Quina és la llengua valenciana?», blog Russafi, 10 de maig de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/05/quina-es-la-llengua-valenciana.html>.
39. Diego Igual, «Pompeu Fabra i la llepra catalana», blog Russafi, 22 de febrer de 2017. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2017/02/pompeu-fabra-i-la-llepra-catalana.html>.
40. Federico Bonillo Vigo, «Ni som d'ací, ni som d'alla», blog Russafi, 20 de novembre de 2016. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2016/11/ni-som-daci-ni-som-dalla.html>.
41. M. Teresa Puerto Ferre, «Los secesionistas son ellos», blog Russafi, 13 de setembre de 2016. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2016/09/los-secesionistas-son-ellos.html>.
42. Ricardo de la Cierva, «Las arbitrariedades de Pompeyo Fabra», blog Russafi, 16 de maig de 2016. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2016/05/las-arbitrariedadesde-pompeyo-fabra-por.html>.
43. Jaume de la Serra, «La normativa bufa de la academia valenciana de la lengua», blog Russafi, 29 de febrer de 2016. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2016/02/la-normativa-bufa-de-la-academia.html>.
44. Joan Ignaci Culla, «La llengua valenciana y la montaña de Gales», blog Russafi, 21 de desembre de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/12/la-llengua-valenciana-y-la-montana-de.html>.
45. Francisco de B. Cremades Marco, «La llengua valenciana en perill», blog Russafi, 21 de desembre de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/12/la-llengua-valenciana-en-perill.html>.
46. Ricardo García Moya, «¿La gramática del futuro canal en valenciano?», blog Russafi, 22 d'octubre de 2015. <russafi.blogspot.com/2015/10/la-gramatica-del-futuro-canal-en.html>.
47. Ricardo García Moya, «La criolla, el madrileño y el valenciano», blog Russafi, 22 d'octubre de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/10/la-criolla-el-madrileno-y-el-valenciano.html>.
48. Francisco B. Cremades Marco, «L'acientifisme de Pompeu Fabra», blog Russafi, 20 de setembre de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/09/lacientifisme-de-pompeu-fabra.html>.
49. Jaume Hurtado, «La AVLL: com acabar en una ilusio», blog Russafi, 20 de juliol de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/07/la-avll-com-acabar-en-una-ilusio.html>.
50. Cardona Vives Associació Cultural, «Informe sobre la llengua valenciana», blog Russafi, 11 de juny de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/06/informe-sobre-la-llengua-valenciana.html>.

51. Ricardo García Moya, «Erdara, ramat y rameríes», blog Russafi, 20 de març de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/03/erda-ra-ramat-y-rameries.html>.
52. Ricardo de la Cierva, «En defensa de la lengua valenciana», blog Russafi, 19 de gener de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/01/en-defensa-de-la-lengua-valenciana.html>.
53. Wenley Palacios, «El valenciano, arma de libertad», blog Russafi, 19 de gener de 2015. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2015/01/el-valenciano-arma-de-libertad.html>.
54. Ricardo de la Cierva, «El torpe manifiesto de 1970», blog Russafi, 3 de desembre de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/12/el-torpe-manifiesto-de-1970.html>.
55. Catedra Fullana, «El pare Fullana defensor del valencià front al català», blog Russafi, 23 de setembre de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/09/el-pare-fullana-defensor-del-valencia.html>.
56. Autor desconegut, «El mal que no ve d'Almansa també alcança...», blog Russafi, 7 de setembre de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/09/el-mal-que-no-ve-dalmanasa-tambe-alcanca.html>.
57. Autor desconegut, «El falso parecido entre el idioma valenciano y el catalán», blog Russafi, 11 de juliol de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/07/el-falso-parecido-entre-el-idioma.html>.
58. Chimo Lanuza, «El blau de la llengua», blog Russafi, 14 d'abril de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/04/el-blau-de-la-llengua.html>.
59. Carles Recio, «Denuncia de genocidio contra el pueblo valencia», blog Russafi, 11 de febrer de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/02/denuncia-de-genocidio-contra-el-pueblo.html>.
60. Joan Batiste Sancho Gea, «Deformacio informativa del valencianisme en els mijos de comunicacio», blog Russafi, 27 de gener de 2014. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2014/01/deformacio-informativa-del.html>.
61. Eduardo Wenley Palacios, «Cómo hablan los hombres libres», blog Russafi, 27 de desembre de 2013. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2013/12/como-hablan-los-hombres-libres.html>.
62. Josep Boronat Gisbert, «Catalanisar, error ofensiu», blog Russafi, 10 de desembre de 2013. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2013/12/catalanisar-error-ofensiu.html>.
63. Agusti Galbis, «Les valencianes i las catalanas», blog Russafi, 17 de juny de 2013. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2013/06/les-valencianes-i-las-catalanas.html>.

64. M. Teresa Puerto Ferre, «La AVL i l'aliança per la bojaca», blog Russafi, 6 de març de 2013. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2013/03/la-avl-i-lalianca-per-la-bojaca.html>.
65. Chimo Ferrer, «El bloc valencià y Unión Mallorquina», blog Russafi, 15 de febrer de 2013. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2013/02/el-bloc-valencia-y-union-mallorquina.html>.
66. Valencià d'Elig, «La “pseudocientífica” normativa de la A.V.L. para el idioma valenciano», blog Russafi, 8 de gener de 2013. Disponible en línia a: <russafi.blogspot.com/2013/01/la-pseudocientifica-normativa-de-la-avl.html>.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANDERSON, Benedict (2005). *Comunitats imaginades*. València/Catarroja: Publicacions de la Universitat de València / Editorial Afers.
- BOIX-FUSTER, Emili (2020). «Particularismes i populismes als països de llengua catalana». *Arxius de Ciències Socials*, núm. 42, p. 285-296.
- BOIX-FUSTER, Emili; VILA, Francesc X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BELLÉS, Eloi; BENAVENT, Laia (2024). «L'evolució del model lingüístic de Pompeu Fabra (1891-1933)». *Caplletra*, núm. 76, p. 15-40.
- CALAFORRA, Guillem; MORANTA, Sebastià (2005). «Propostes i despropòsits: aspectes del gonellisme». *Els Marges*, núm. 77, p. 51-73.
- (2008). «Francesc de Borja i el discurs lingüístic il·lustrat». *Els Marges*, núm. 84, p. 75-86.
- CANYELLES, Xavier (2018). *Gonellisme. Particularisme i secessionisme lingüístics a les Illes Balears*. Palma: Documenta Balear.
- CLIMENT-FERRANDO, Vicent (2005). *L'origen i l'evolució argumentativa del secessionisme lingüístic valencià. Una anàlisi des de la transició fins a l'actualitat*. Barcelona: CIEMEN.
- DEL VALLE, José (2017). «La perspectiva glotopolítica y la normatividad». *Anuario de Glotopolítica*, núm. 1, p. 17-39.
- DUANE, Lucas J. (2017). «Castilian takes backstage in the Balearic Islands: The activation of Catalan standardization recursions in Facebook». *Journal of Linguistic Anthropology*, vol. 27, núm. 1, p. 71-91.
- (2018). *The institution of linguistic dissidence in the Balearic Islands: Ideological dynamics of Catalan standardisation*. Tesis doctoral. Universitat de Luxemburg / Universitat Oberta de Catalunya.

- GARCÍA AGÜERO, Alba N. (2021). *La identidad mexicana en libros escolares y narrativas*. Berlín/Boston: Walter de Gruyter.
- GINEBRA, Jordi; SOLÀ, Joan (2007). *Pompeu Fabra: vida i obra*. Barcelona: Teide.
- IRVINE, Judith T.; GAL, Susan (2000). «Language ideology and linguistic differentiation». A: KROSKRITY, Paul V. (ed.). *Regimes of Language: Ideologies, politics, and identities*. Santa Fe: School of American Research Press, p. 35-84.
- MILROY, James (2001). «Language ideologies and the consequences of standardization». *Journal of Sociolinguistics*, vol. 4, núm. 5, p. 530-555.
- NINYOLES, Rafel L. (1969 [2017]). *Conflicte lingüístic valencià*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- PUJOLAR, Joan (2012). «La sociolingüística crítica». A: PUIGDEVALL, Maite (coord.). *Sociolingüística (mòdul 4)*. Barcelona: Editorial UOC, p. 1-58.
- RODRÍGUEZ-IGLESIAS, Ígor (2021). «Sociolingüística. Una introducció epistèmica y política». *Boletín de Filología*, vol. 56, núm. 1, p. 459-486.
- SOLIVELLAS, Ivan (2021). «Diferencialisme lingüístic a les Illes Balears: actors, discurs i evolució». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 31, p. 191-206.
- (2023). «Ideologies lingüístiques sobre l'estàndard català: una aproximació des de Menorca». *Zeitschrift für Katalanistik*, vol. 36, p. 263-292.
- THOMAS, George (1992). *Linguistic purism*. Londres / Nova York: Longman.
- VAN DIJK, Teun A. (2001). «Critical discourse analysis». A: SCHIFFRIN, Deborah; TANNEN, Deborah; HAMILTON, Heidi E. (ed.). *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell, p. 352-371.
- VIADÉL, Francesc (2009). *No mos fareu catalans: Història inacabada del blaverisme*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres.
- WOOLARD, Kathryn A. (2016). *Singular and plural. Ideologies of linguistic authority in 21st century Catalonia*. Oxford: Oxford University Press.